

drift for transition

Zorgen voor transitie

Prof.dr. Derk Loorbach

Zutphen

16-10-2025

Photo of the UrbanA project by Jan van der Ploeg

Erasmus

Academisch onderzoek, advies,
onderwijs en activisme

Sociale onderneming van de EUR

40 Drifters met diverse
achtergronden

Opgericht in 2004

missie

Versnellen van transitie naar
rechtvaardige duurzaamheid in
en met de praktijk

Financiering, programma-
ontwikkeling en agenda-setting

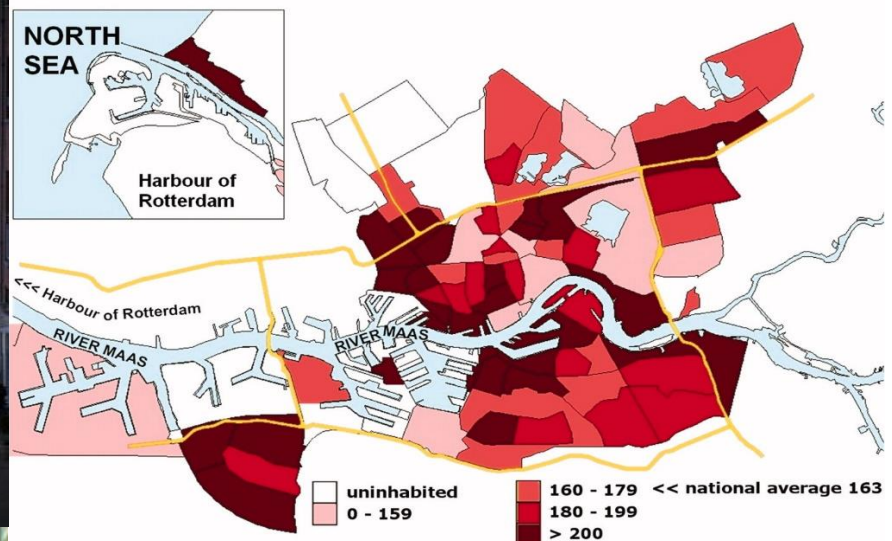
Strategisch NWO programma

Kernteam met academic leads

Gestart in 2023

missie

Mobiliseren en ondersteunen
van transformatieve kennis
(ontwikkeling) in dienst van
klimaattransities

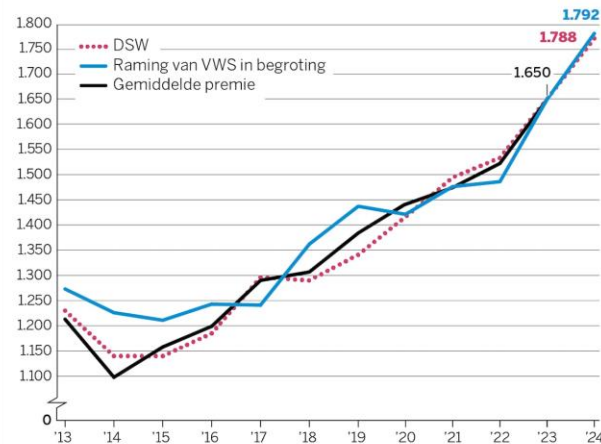

Persistente problemen in de zorg

- Betaalbaarheid en toegang
 - Discussie loopt al decennia
- Ecologische impact
 - Recent steeds zichtbaarder: materialen, afval, emissies
- Welzijn medewerkers
 - Standaardisatie, personeelstekorten, werkomgeving
- Impact leefomgeving en klimaat
 - Nieuwe ziekten en gezondheidsrisicos

ZORGPREMIES OPNIEUW HOGER

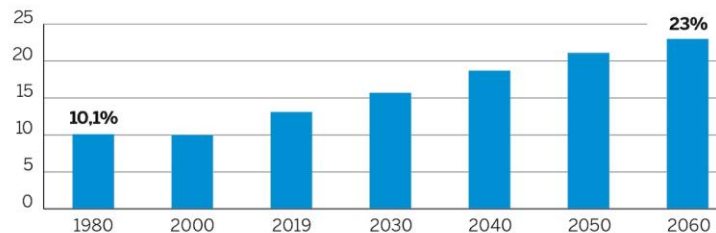
In euro's per jaar, basispakket

260922 © de Volkskrant. Bron: DSW, VWS, zorgkiezer.nl

STEEDS GROTER DEEL BBP NAAR DE ZORG

De zorgquote in Nederland (als percentage van het bbp)

260922 © de Volkskrant. Bron: Rapport: Kiezen voor houdbare zorg, WRR

Regime

dominante manieren van ***denken, werken en organiseren***
binnen een maatschappelijk deelsysteem

cultuur: gedeelde beelden, waarden, paradigma's

structuur: institutioneel, economisch en fysieke

werkwijzen: routines, regels, gedrag

‘Armoede’
in Nederland

Maatschappelijke opvang (1999-2018)

Aantal mensen zonder thuis:

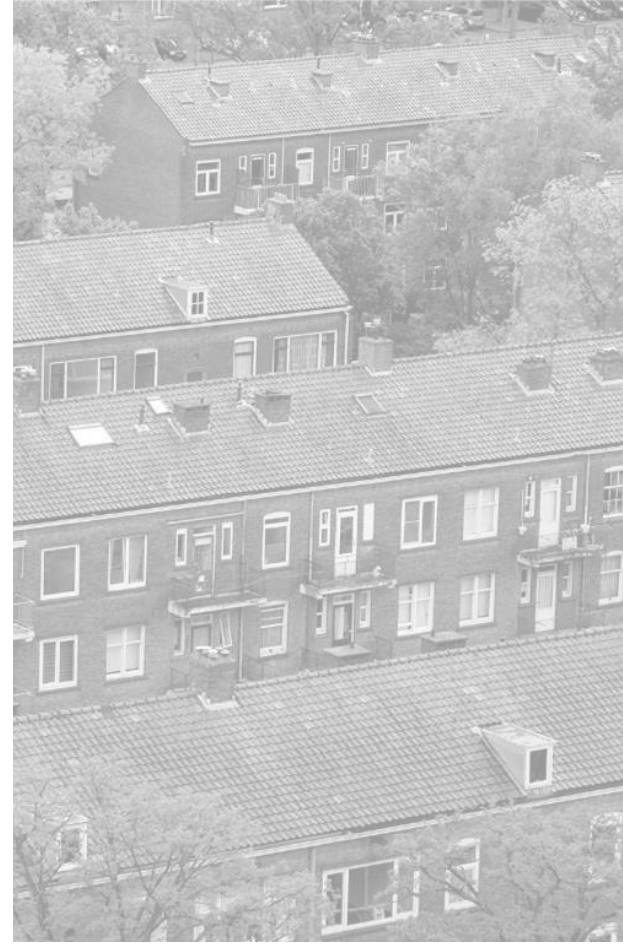
Aantal werknemers:

Aantal lasten en baten:

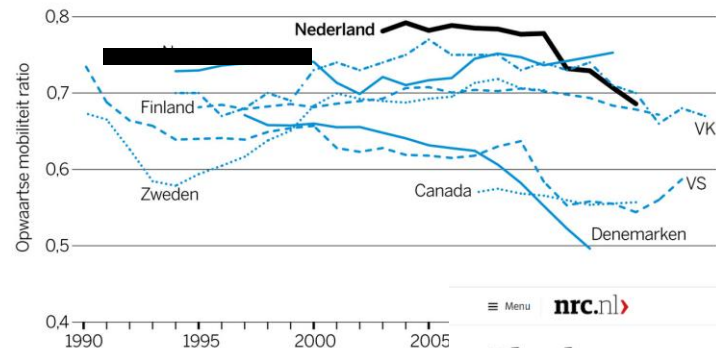
‘Zwerfjongeren’
in Nederland

‘Achterstandswijken’
Carnisse, Rotterdam

NEDERLAND NIET LANGER MEKKA VAN DE SOCIALE MOBILITEIT

Het percentage kinderen dat op 30-jarige leeftijd een hoger inkomen heeft dan hun ouders op die leeftijd, gecorrigeerd voor inflatie

151020 © de Volkskrant. Bron: Manduca et al., 2020 / ESB

Menu nrc.nl

Planbureaus voorzien sterke groei van de armoede in Nederland

Armoede De coronacrisis vergroot de armoede, maar daar kan het kabinet wat aan doen door de verlaging van de bijstand te schrappen of het kindgebonden budget

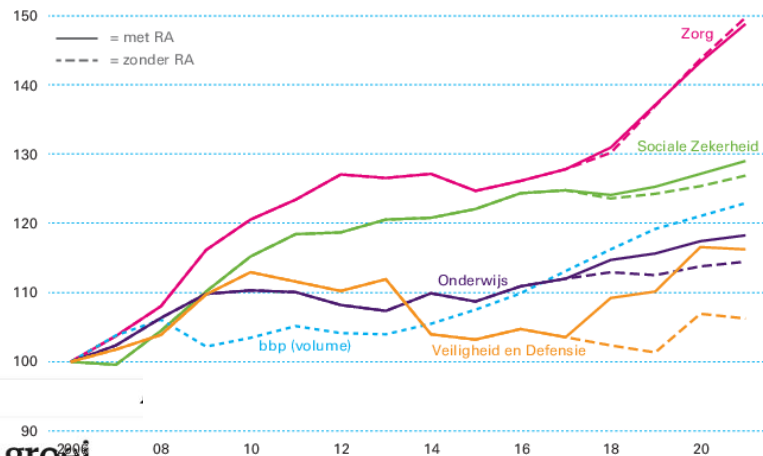
Stijke Stelling 18 juni 2020 Leestijd 6 minuten

Trouw

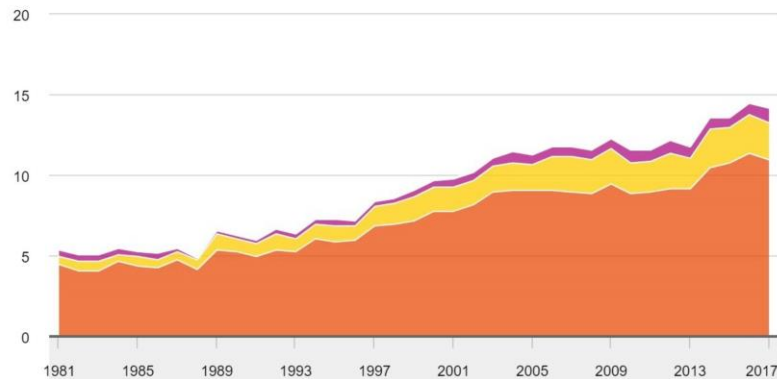
Gemeenten

Coronacrisis treft kwetsbare wijken én gemeenten onevenredig hard

Obesitas

% van bevolking van 20 jaar of ouder

Ziek maken als verdienmodel

- Onze economie is ingericht op consumptie en groei
- We accepteren en faciliteren sociale en ecologische schade
- Beleid zet moedwillig in op crises: migratie, wonen, stikstof, milieu
- Stress, ongezond gedrag, ongezondheid is deels geconstrueerd
- Ook al willen we niet, we zijn er onderdeel van

Implementatie illusie

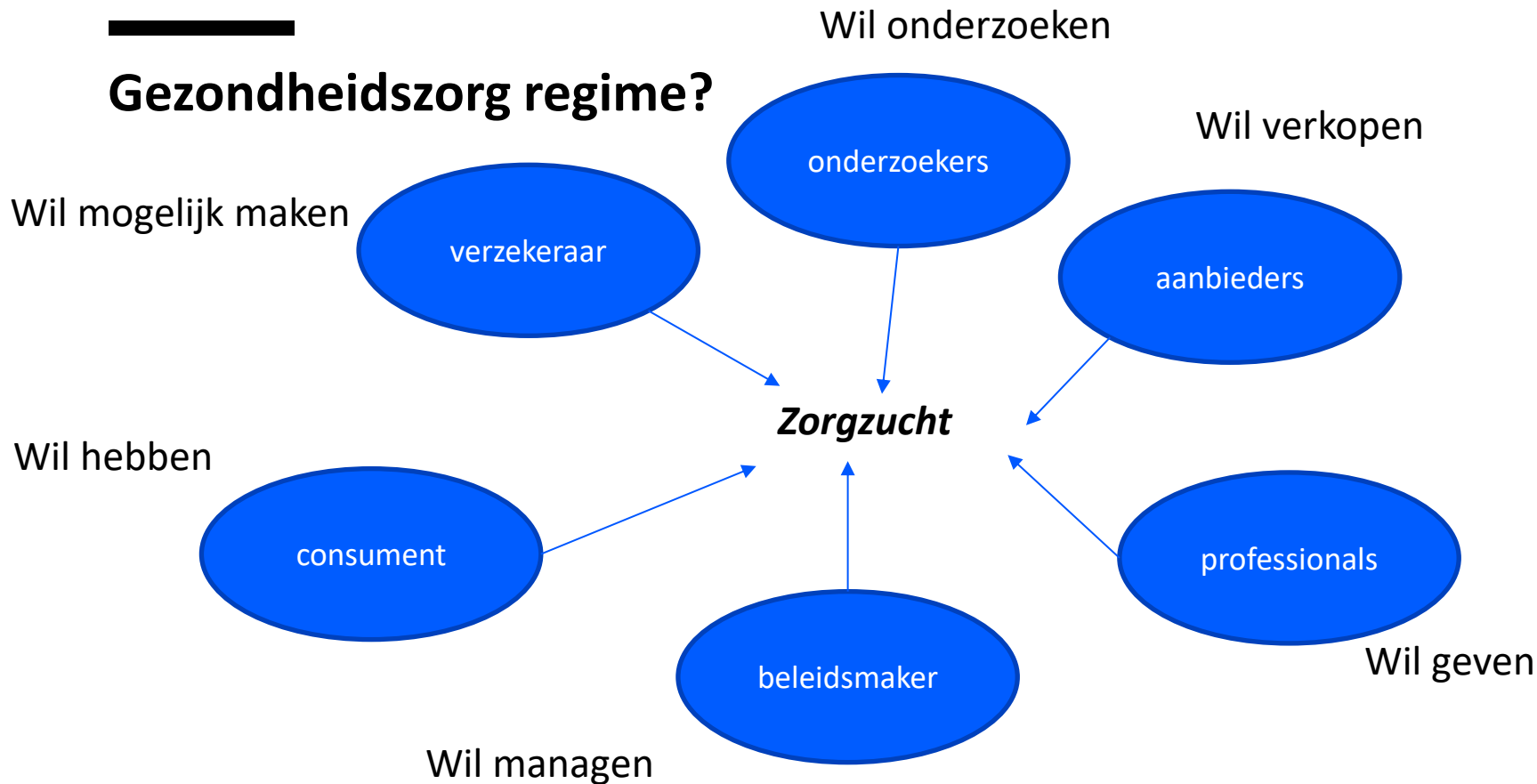
Risico paradox

Innovatieval

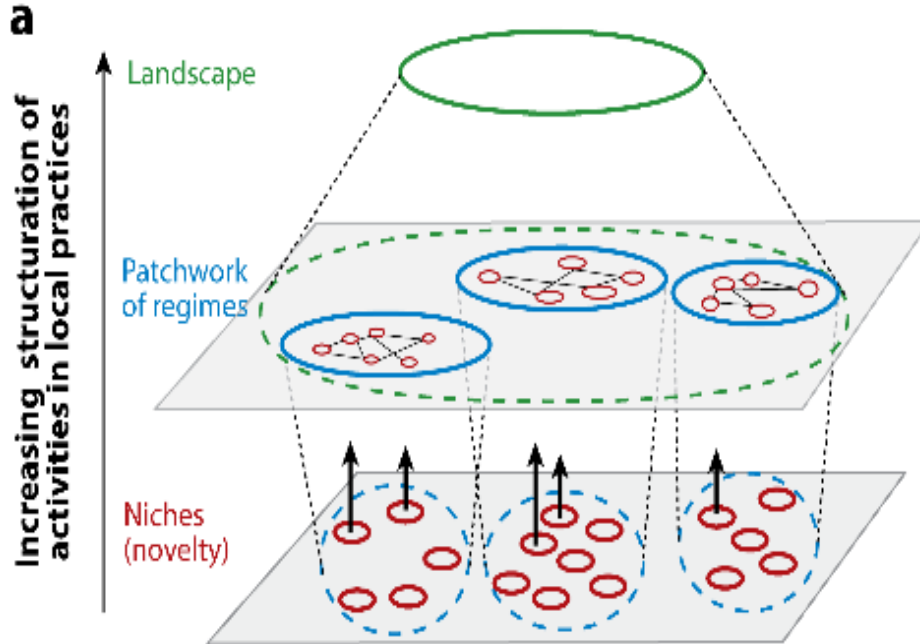
Verbeeldingstekort

Gezondheidszorg regime?

Transitie: uit evenwicht

Een proces van structurele, schoksgewijze systeemverandering van een dominant regime dat plaatsvindt op de lange termijn (Rotmans et al, 2001, Grin et al, 2010)

1875:

Kloof tussen praktiseren en theoretiseren
(chirurgijn en doctores)

Hygienische wantoestanden, Cholera
altijd op de loer

Ziekenhuis eerder sterfhuis

Nachtwakerstaat die alleen rem was

1925:

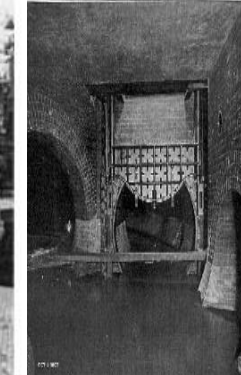
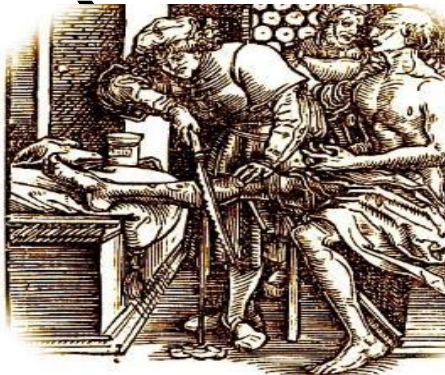
Bloeiende kruisverenigingen

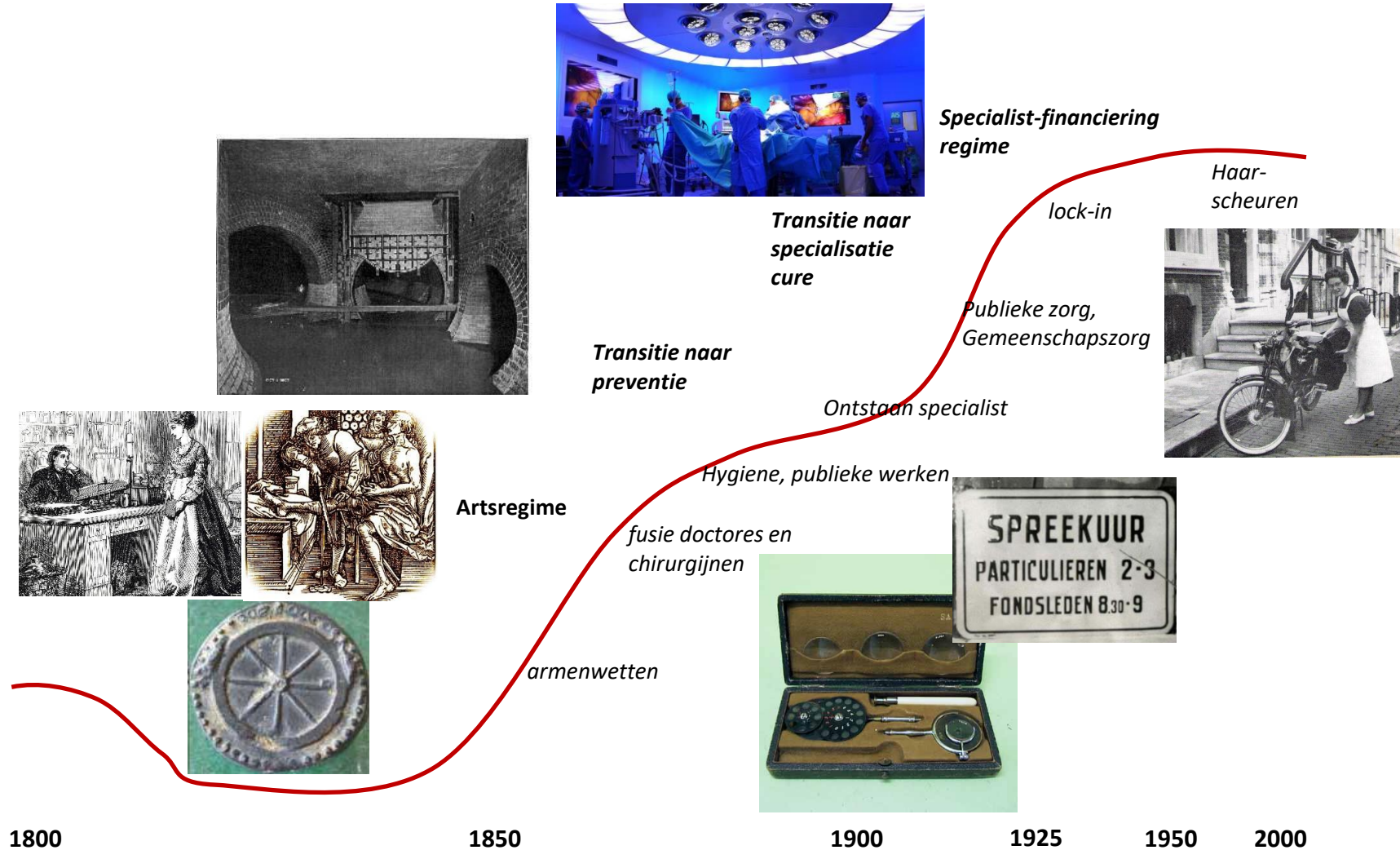
Preventie: riolering, voedselveil., gedrag,
wonen, arbeid, etc.

Vroeg moderne ziekenhuizen met
specialisten

Ziekenfondsen en verzekerde zorg

Moderne arts die kon denken & doen

(Hoopvolle) lessen uit vorige zorgtransitie

Geneeskundige innovatie was belangrijk, maar sociale en maatschappelijke transformatie vaak onderbelicht:

- (Kleine groepen) mensen maken op cruciale momenten wel degelijk het verschil >> **bijv. rol radicale artsen 'hygienisten'** en vernieuwing begint vanuit kleine initiatieven (**opzetten kruisverenigingen**)
- In eerdere zorgtransities werd de 'winnende' benadering (**specialistische-curatieve zorg**) pas laat duidelijk, kies niet te vroeg voor 1 aanpak.
- Over grenzen heen werken: nieuwe coalities >> **preventie-coalitie van artsen, ingenieurs, politici, maatschappelijke organisatie**
- Traditioneel leiderschap was vaak heroïsch achteraf, maar in de praktijk vaak meer de boel bij elkaar houden en chaos (=faciliterend leiderschap?) >> **bijv. rol (K)NMG**
- Er is een historisch verhaal over opbouw, maar ook over afbraak >>

Einde verbod op
organisatie
werknemers/werkgevers

Romantische & religieuze interpretatie ziekte

Academici observeren alleen

Taboe op werkende
vrouwen van betere komaf
preventie

Nachtwakerstaat

Ontkoppelen 1:1 relatie Patiënt-dokter

Liberaal opvatting geen
dwang in verzekering

Specialist-financiering
regime

lock-in

Publieke zorg,
Gemeenschapszorg

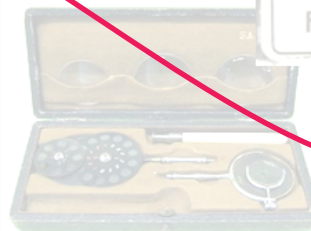
Ontstaan specialist

Hygiëne, publieke werken

fusie doctores en
chirurgijnen

armenwetten

Artsregime

Haar-
scheuren

Transitie naar
specialisatie
cure

1800

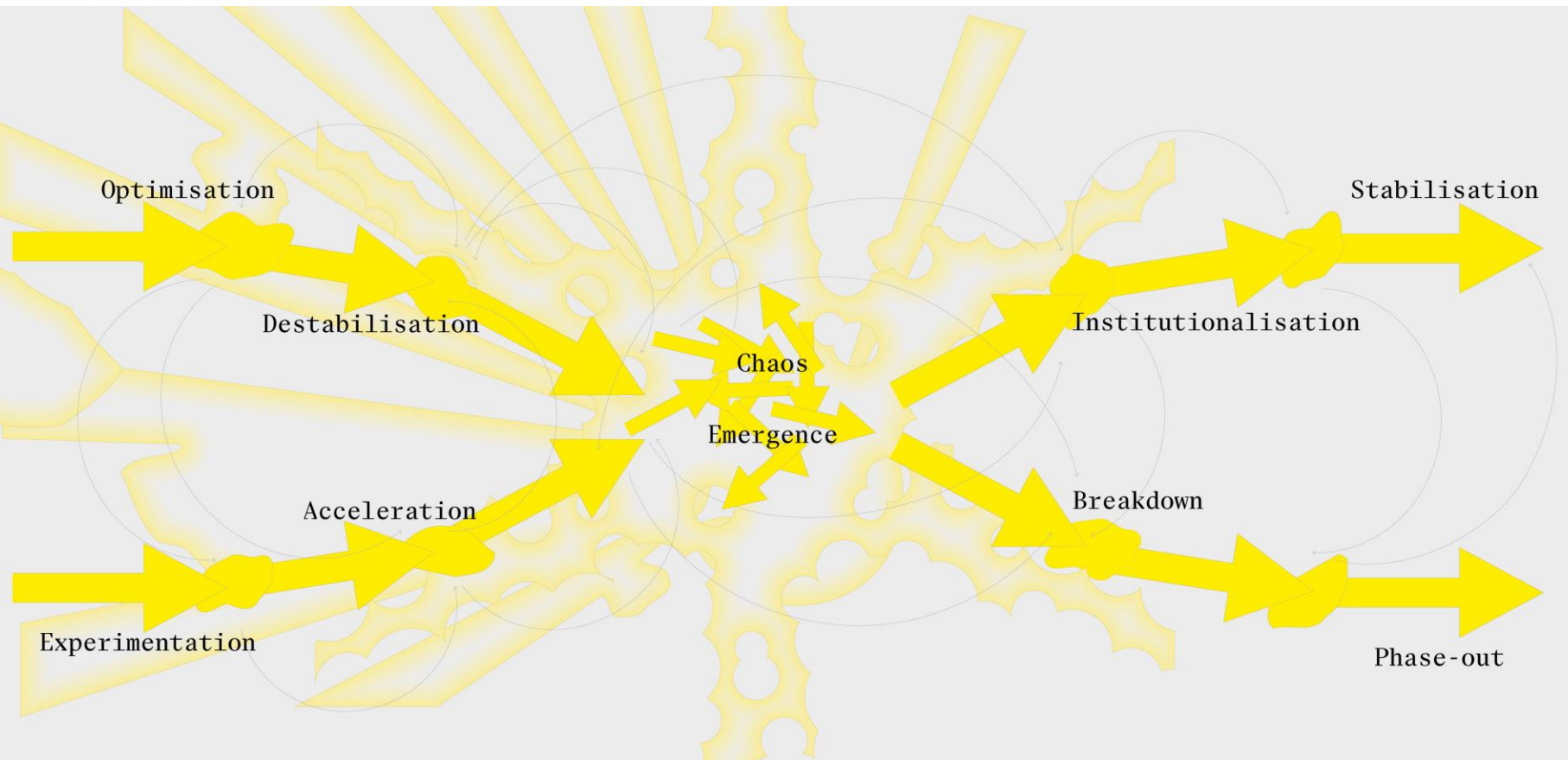
1850

1900

1925

1950

2000

probleem

plezier

pijn

potentie

paniek

Transitieloga

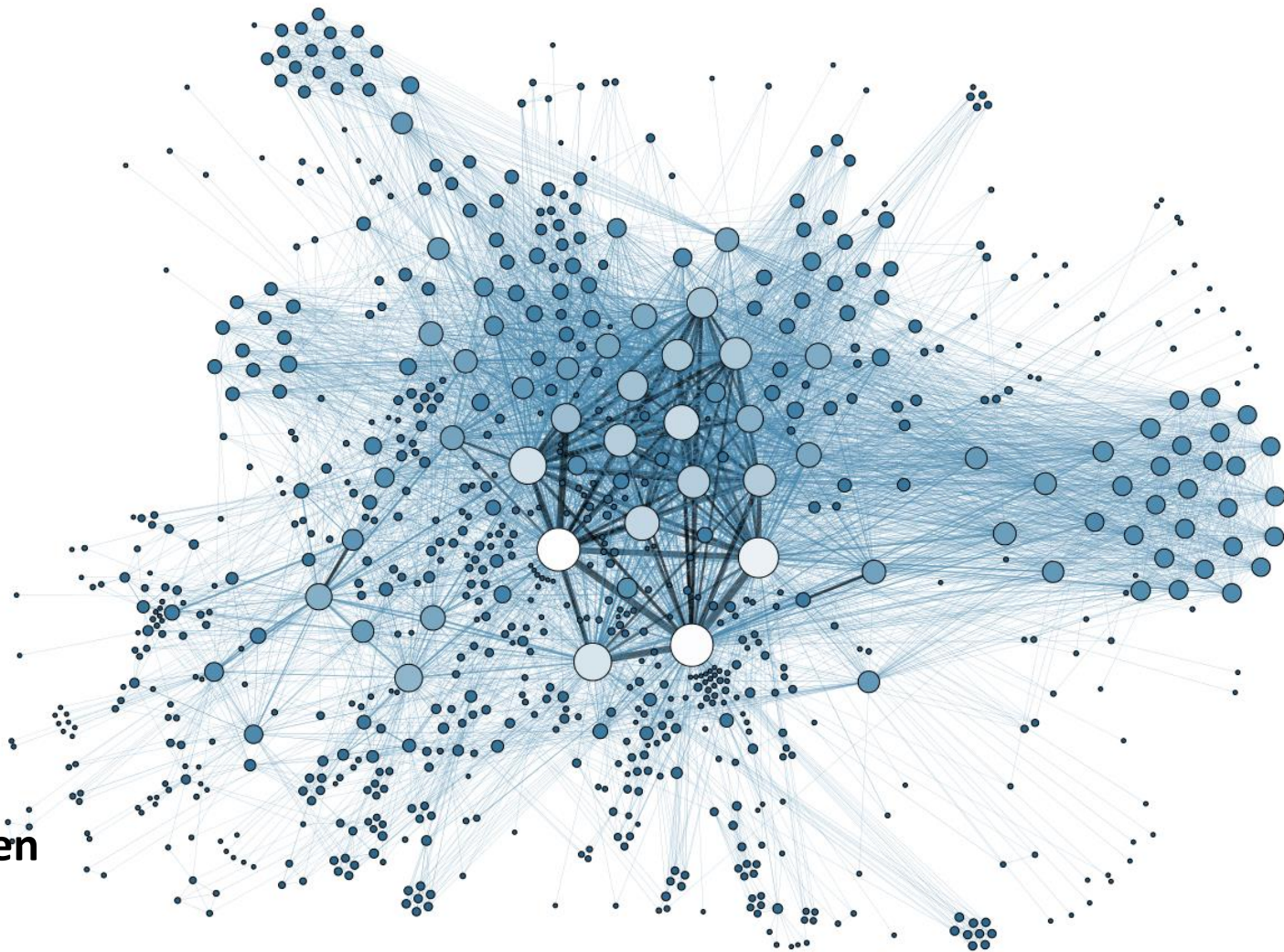
Systemisch

Back-casting

Selectief

Adaptief

AI-doende-leren

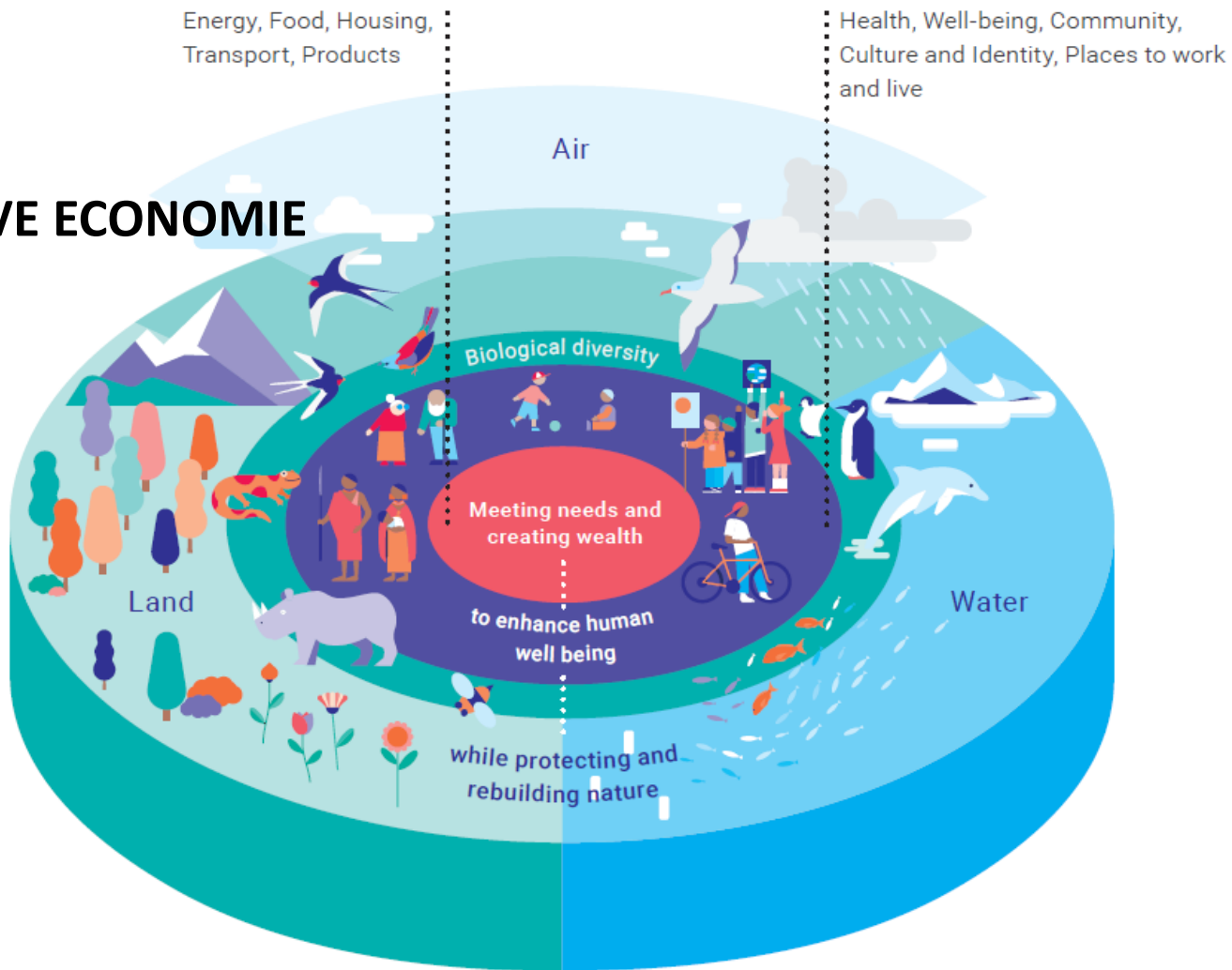
Transformatief leiderschap

- Reflecteert kritisch op eigen regime en identificeert persistente problemen (autonoom)
- Committeert zich aan lange termijn leidende waarden: rechtvaardig en duurzaam (waardengedreven)
- Is nieuwsgierig naar en onderzoekt nieuwe manieren om gezonde en eerlijke samenleving vorm te geven (transformatieve innovatie)
- Is bereid om geleerde lessen in verandering van regels en randvoorwaarden om te zetten (vooruitstruikelen)

NATUUR POSITIEVE ECONOMIE

Minimaal gebruik
van materialen,
energie en ruimte

Zo betaalbaar,
gezond en
toegankelijk
mogelijk

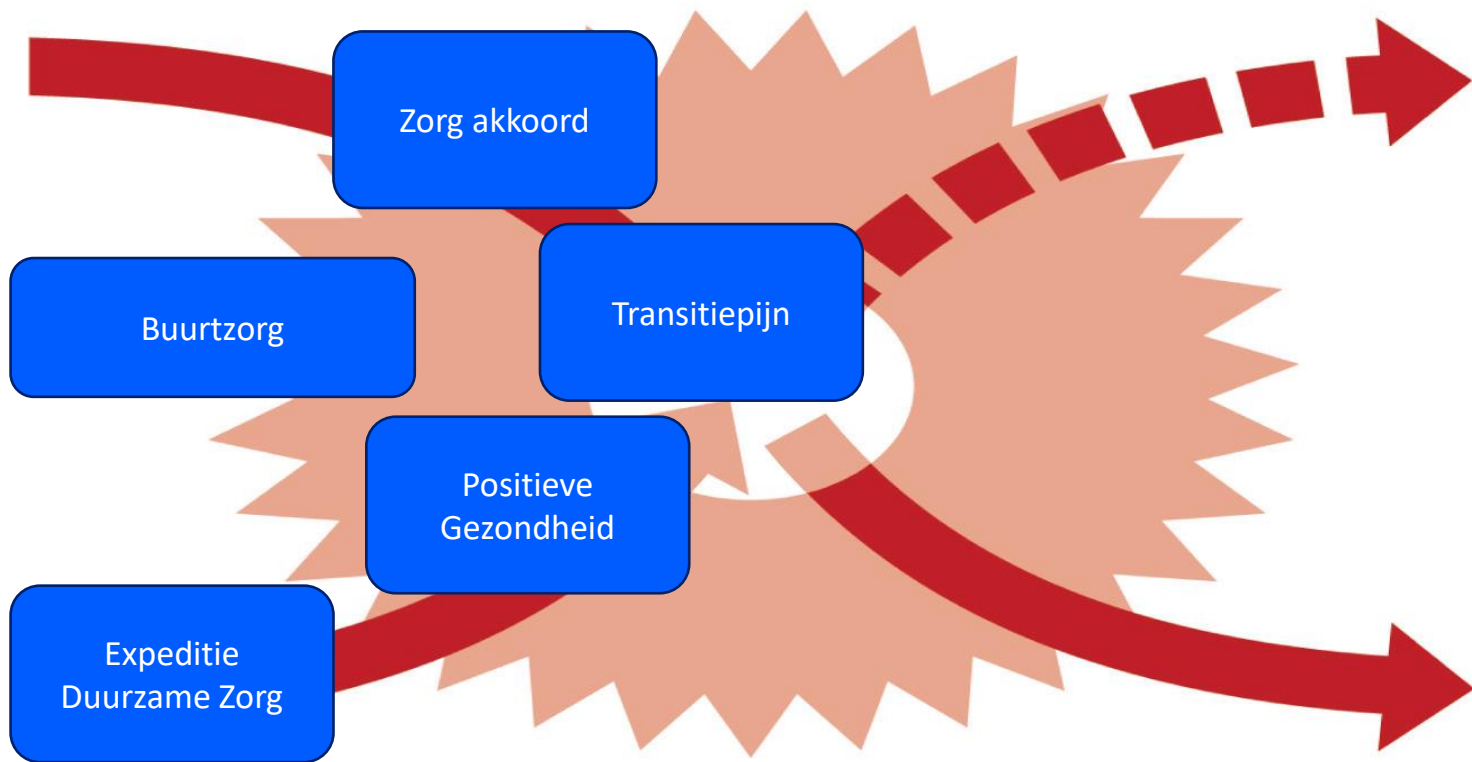
PLANEET POSITIEVE GEZONDHEID

Maximaal herstellen van
gezonde natuur,
natuurlijke veerkracht en
ecosysteemdiensten

**Leefomgeving ingericht
op gezond samen leven,
rust en welzijn**

Transitiebeweging?

Sturingsmix voor transitie

**Aanpassen en veranderen
regels en richting:**

Wat moet er anders?

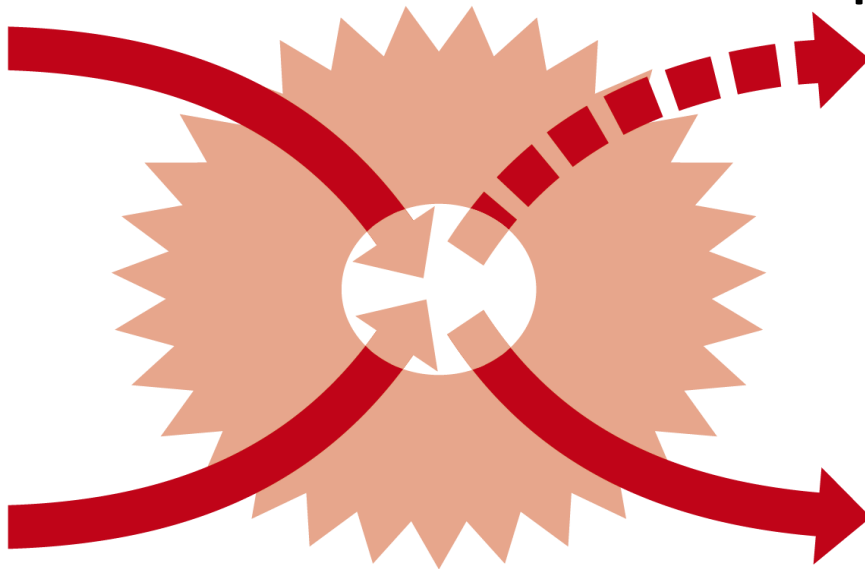
**Transformatieve
(sociale) innovaties versnellen**

Wat moet er opgebouwd?

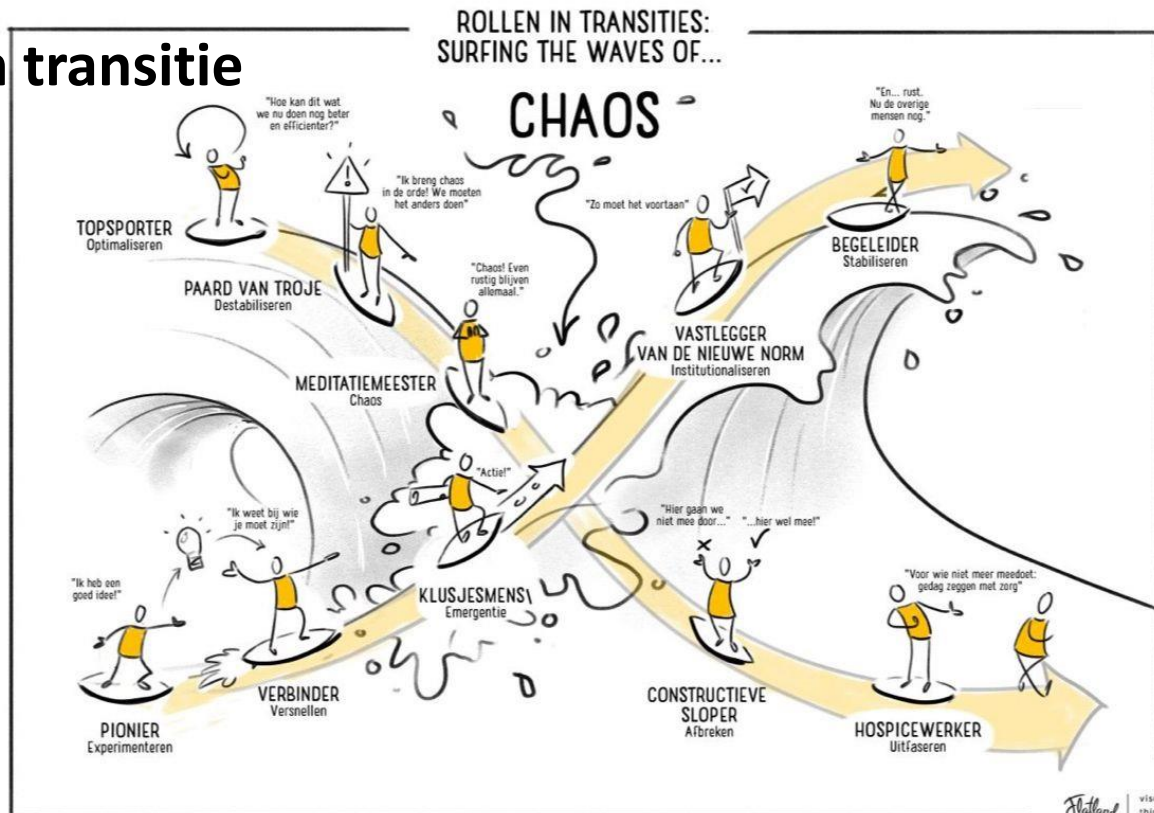
**Leidende duurzaamheids
principes**

**Uitfaseren
en afbouwen**

Waar moeten we mee stoppen?

Persoonlijkheid in transitie

drift for transition

Photo of the UrbanA project by Jan van der Ploeg

Erasmus